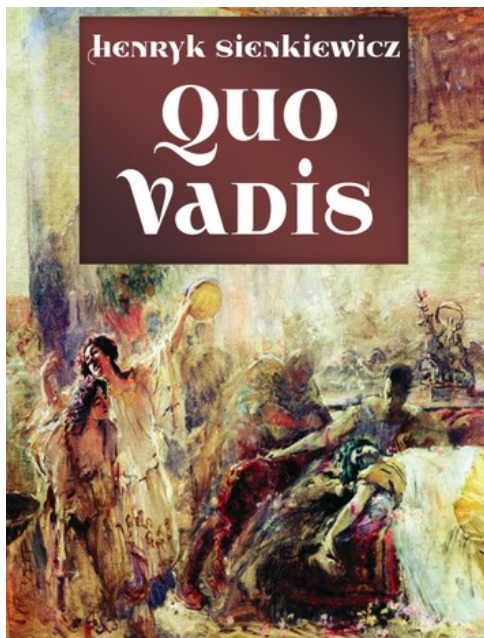

Андрій Нискогуз

Сенкевич починає з тієї хвили, коли завершується Новий Завіт. В 61-62 рр. апостол Павло прибуває до Риму. Обрив. Кінець хронологічних рамок Нового Завіту Саме з цього року розпочинає оповідь Сенкевич. Він подає яскраву багатопланову панораму римської імперії. Тут і звільнені від рабства, і раби, і патриції, і царедворці, і сам імператор, і чиновники, і сенат. І ось на цьому тлі, за парадним фасадом могутньої держави, ми відчуваємо гниття, кризу духовну, політичну – і навіть економічну. І ось з'являється християнство, як маленьке русло, маленька річечка, і йому належить майбутнє, бо в ньому закладені зерна духа, зерна віри, зерна моральності. Сенкевич аж ніяк не ідеалізує християн. Він показує, що й серед них є люди різного покрю: є і фанатики, і добрі, і неосвічені, і грамотні – усілякі. Але провадить їх Христос. Тому вони зносять найважче переслідування імперії, вони йдуть назустріч масовим гонінням, гинуть, а на чолі з ними гинуть і апостоли Петро і Павло. (о. Олександр Мень)

«Quo vadis» («Куди ідеш») – найдовершеніший твір Генрика Сенкевича (1846-1916). За нього насамперед і нагородили польського письменника Нобелівською премією. Про нього, дорогий книголюбе, і йтиме мова.

Книга, чесно кажучи, не з «худеньких». Переповідати зміст із його перипетіями, несподіваними поворотами і художніми прийомами, – невдячна справа: краще, ніж у автора, в мене й так не вийде, та й не бажаю «пошитися у спойлери» для тих, хто ще не

знайомий із сюжетом. Тільки у двох словах занонсую: дія роману відбувається в останні 4 роки правління римського імператора Нерона, який жорстоко переслідував християн. Два світи... Перший – плотський, розбещений, тоне у крові, пересичений бенкетами, темрявою і помпою. Другий – повен безкорисливої любові та неземного світла добра. І поміж цих двох світів розвивається історія кохання між молодим військовим трибуном Вініцієм та красунею-християнкою Лігією. Але сьогодні – не про стріли Амура...

Задум роману представив сам автор: «Вчитуючись в «Аннали» [літопис Римської імперії], я не раз відчував, що в мені зароджується думка подати художнє протистояння цих двох світів, один з яких був усмогутньою панівною силою адміністративної машини, а другий уособлював виключно духовну силу». А ще зізнавався: під час написання жодного іншого роману стільки не працював з історичними документами, як з «Кво вадіс». Він досліджував праці Плутарха, Сенеки, Тацита, Діона Кассія тощо впродовж двох років (1894-1896). Сенкевич у 1893 році мандрував вулицями Рима з книгою Тацита в руках.

Та навіщо братися за читання історичних подій, які вже давно минули? Якщо вже кортить історичної екзотики, бо втомила буденність, – то можна просто переглянути якийсь псевдоісторичний фільм, де багато бряжчання обладунків та вражаючих баталій... Книга ж цікава тим, що автор, пишучи її ще в далекому ХІХ ст., сам того до кінця не усвідомлюючи, віддзеркалив ті процеси, які відбуваються у сучасній Церкві та суспільстві загалом. Саме через призму «Quo vadis» можна в несподіваному, а отже – промовистішому ракурсі, поглянути на те, «куди іде» наша Церква на тлі сучасного секуляризованого світу. Бо рання християнська спільнота і Римська імперія – не просто історичний відрізок часу, а певна модель двох парадигм мислення, способу життя, насправду прототип «двох світів». Порівнявши епоху Нерона (а радше світанок ери Христа) із сьогоденням, багато чого для себе відкриємо, переосмислимо, а отже отримаємо шанс змінити на краще.

Язичницькі принципи існування у суспільстві не померли разом із зникненням Римської імперії. Так, християнство перемогло язичництво у Європі. Більшість держав впродовж історії було охрещено, та «Неронова закваска» продовжувала і продовжує жити. І жити не лише у суспільстві, державі, а й у Церкві також. Ми не вдягаємось у туніки, як це робили римляни, і не ходимо до колізею на гладіаторські бої. Однак язичницький Рим продовжує пульсувати у наших серцях. Ми цього не помічаємо. Він просто набрав інших форм. Замаскувався... Пропоную твоїй увазі, любий читачу, ті аспекти Стародавнього Світу, які продовжують животіти під трохи іншою машкарою й тепер. Чи відповідають вони правді – судити вартує тобі самому, дорогий книголюбе! Отож:

Ідоли-боги

В період Неронового правління панувала релігійна байдужість. Умовно кажучи, 80% люду взагалі не цікавилось «пантеоном богів», решта ж відверто кепкувала із тьми-тьмущої «небожителів». Головний герой роману, молодий військовий трибун Вініцій, який згодом стає послідовником Христа, глядячи на ранню християнську спільноту, розуміє: християни не лише шанують свого Бога, а й усією душею люблять його. А от в Римі та Греції ті, котрі ще вшановують богів, чинять це, щоб засягнути їхньої допомоги чи зі страху, але нікому навіть на думку не спадає, що їх можна любити.

Чимало людей і сьогодні (мова йде про людей воцерковлених), на жаль, ставиться до Бога подібно до язичників: або просто боїться гніву Судді-жандарма, який тільки й чигає, щоб когось покарати, або сприймає Бога за «паличку-виручалочку», якою можна послуговуватись для потурання власних забаганок, – варто лише принести якесь задобрення – відмовити «Отче наш» чи дати жебракові кілька гривень. Бо справжнім богом людини є щось інше: слава, багатство, успіхи тощо, а Бог стає засобом для їх досягнення.

Піар

Язичницький Рим – це світ, де править імператор Нерон, а не Бог. Він може забрати чиєсь життя, а може засипати золотом і милостями. Він – «всемогутній». Проте арбітр краси, естет і немолодий вже патрицій Петроній, слушно дивується: чому Нерон, всемогутній в імперії, намагається свої злочини виправдати, дбає про пристойність: знаючи про свою безкарність, задля годиться завше дбає про законність, справедливість і доброчесність?

Ти, читачу, напевно, і без моєї допомоги вже відшукав аналоги Неронового піару із сучасністю... Зло відчуває свою слабкість, внутрішню суперечність, яка, врешті, стане згубою для нього самого. «Кожне суспільство, що виключає розвиток любові, приречене: воно загине через власні суперечності з основними потребами людської природи».

Тривога

Віктор Франкл, відомий австрійський психотерапевт, назвав тривогу «хворобою нашого

часу» . Молода християнка Лігія, опинившись вимушено в Палатині (палаці Нерона), зауважує: «Той поганський світ навіює, на перший погляд, відчуття «величного спокою, де живуть щасливі напівбоги» , – а насправді мармурова долівка двору обагрена свіжими плямами крові. «Усі ці стіни чули стогони й хрипіння смертників, а ті люди, що зараз поспішають на бенкет розкішно вбрані, прикрашені квітами і коштовностями – це, може, завтрашні смертники» . Яка ж причина їхнього позірною спокою? Усміх на обличчі їх приховує страх, розгубленість і неспокій...

Нестримні пристрасті, розваги, культура «чізів», вечірок, гламурних «селфі» на «аву» – це маска клоуна, який приховує власну порожнечу і відчай. В розкошах римляни шукали щастя, та «щастя ніколи не знайде той, хто за ним шукає. Щастя завжди додається тому, хто шукає за чимось іншим, набагато важливішим».

Християнська спільнота тоді і сьогодні

Чому християнство, яке, здавалося б, не несло жодної загрози суспільству Римської імперії, так муляло очі Нерону та його оточенню. За що християни були так жорстоко переслідувані? Їх звинувачували в поїданні немовлят, спаленні Риму тощо? Справа навіть не в тому, що християни вірували в «якогось Христа». Язичницький світ з його численним пантеоном богів спокійно включив би Ісуса до ряду божків як «одного з багатьох». Тодішній світ був толерантний до різних віросповідань. Але християни були не толерантні, безкомпромісні у фундаментальних питаннях віри. Їхнім єдиним Сотером (Спасителем) і Господом, Який дарує мир, – був Христос. Натомість починаючи від Калігули і Нерона імператори Римської імперії почали вимагати для себе божественних почестей, самопроголошувались богами. Перед їхніми статуями слід було кадити в знак визнання їх «сотерами-спасителями», гарантами миру («рах гомана») та оборонцями від варварів. Відмова поклонятися імператорам сприймалась як державна зрада.

Коли приймаємо Христа поверхнево, на рівні формально-обрядовому, – не зустрінемо опору з боку світу. Така форма християнства навіть буває в моді. Якщо ж обираємо Його «всерйоз» за центр свого життя, то стикнемося з наклепами, очорненням. Світ за всяку ціну хоче нас мати. Якщо ж стаємо залежні від Бога, то ми – незалежні від усього світу. І навпаки, «унезалеження» від Бога робить нас залежними від усього: природи, суспільства, інстинктів тощо. Ранні християни, будучи простими і незначними в очах світу «покидьками і сміттям», зуміли стати бомбою уповільненої дії, яка знищила надмогутню імперію. А Бомба ця – не революційні програми, а любов і пошана до Бога і кожної людини. Навіть до ворогів! Вініцій, дивлячись на лагідних християн, розмірковував: «Цих овець дуже швидко з'їдять вовки» . На щастя, не з'їли. Це про вовків не залишилось і згадки. І нас вовки не з'їдять, коли триматимемось Доброго Пастиря...

Андрій НИСКОГУЗ, Стережіться Неронової закваски! // СЛОВО №1 (73)